М.Ә. Төлеген

ҚЫЛМЫСТЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУ

Монография

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ
ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

СӘРСЕН АМАНЖОЛОВ АТЫНДАҒЫ
ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАН УНИВЕРСИТЕТІ

М.Ә. Төлеген

ҚЫЛМЫСТЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУ

Монография

Өскемен, 2023

УДК 343.92/34397(035.3)
ББК 67.51
Т 65

С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінің
Ғылыми Кеңесімен ұсынылған
(2023 жылғы 30 наурыздағы №11 хаттама)

Рецензенттер:

***Тыныбеков С.Т.**, заң ғылымдарының докторы, профессор;*
***Чукмаитов Д.С.,** заң ғылымдарының докторы, профессор*

Төлеген М.Ә.
Т 65 **Қылмыстылықтың алдын алу:** Монография / Төлеген М.Ә. – Өскемен: С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті, 2023. – 63 б.

ISBN 978-601-314-691-1

Монографияда Қазақстан Республикасында қылмыстылықтың алдын алудың теориялық және практикалық мәселелері, нормативтік құқықтық негіздері зерделеніп, қарастырылады.

ЖОО құқықтану мамандығының студенттеріне, магистранттарына және оқытушыларына, сонымен қатар осы мәселеге қызығушылық танытын заңгерлер мен кең ауқымды оқырмандар үшін арналған.

УДК 343.92/34397(035.3)
ББК 67.51

ISBN 978-601-314-691-1

© С. Аманжолов атындағы ШҚУ баспасы
© Төлеген М.Ә., 2023

Мазмұны

	Кіріспе	4
1	Қазақстандағы қылмыстылық жай-күйінің криминологиялық сипаттамасы	7
1.1	Қылмыстылық түсінігі	7
1.2	Қылмыстылықтың сапалық және сандық сипаттамалары	10
1.3	Қылмыстылықтың себептілік кешені	24
2	Қазақстанда қылмыстың алдын алуды ұйымдастырудың ерекшеліктері	30
2.1	Қылмыстылықтың алдын алу шаралары	30
2.2	Халықаралық ұйымдардың қылмыспен күресудегі мүмкіндіктерін пайдалану мәселелері	39
2.3	Қылмыспен күресудегі ТМД елдерінің ынтымақтастығы	48
	Қорытынды	57
	Әдебиеттер тізімі	60

Парламентінің басылымы).- URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000_ (қаралған күні: 04.05.2022ж.)

32.Международное уголовное право. М.: Наука, 1999. - 263 с.

33.Ағыбаев А.Н. Қылмыстық құқық және криминология, қылмыстық атқары құқығы бойынша жазбаша әдістемелік нұскаулар [Текст] / А. Н. Ағыбаев; Әл-Фараби атындағы ҚазҰҮ. - Алматы : Қазақ университеті, 2005. - 140 с.

34.«Ұлт жоспары – бес институционалдық реформаны жүзеге асыру жөніндегі 100 нақты қадам» Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 20 мамырдағы мемлекеттік бағдарламасы // Егемен Қазақстан. 2015. – 20 мамыр. – N92;

35. Ағыбаев А.Н. Қылмыстық құқық: Ерекше бөлім - Алматы, 2016.-С.35.

М.Ә. Төлеген

Қылмыстылықтың алдын алу

Монография

Автор түпнұсқасынан көшірме жасау арқылы басып шығарылды
Мазмұны үшін Баспа жауапты емес

Басуға 17.02.2023 ж. қол қойылды   Пішімі 60x84/16
Шартты баспа табағы 3,67   Есептік баспа табағы 4,72
Таралымы 500 дана   Тапсырыс 194

С. Аманжолов атындағы ШҚУ «Берел» баспасы
070020, Өскемен қаласы, 30-шы Гвардиялық дивизия көшесі, 42

С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті Ғылыми кеңесі мәжілісінің 2023 жылғы 30 наурыздағы №11 хаттамасынан

ҮЗІНДІ

Өскемен қ.

ҚАТЫСҚАНДАР: Ғылыми кеңестің 40 мүшесінен 39 қатысты;

ТЫҢДАЛДЫ:

Күн тәртібіндегі «Монографияларды баспаға ұсыну туралы» сұрақ бойынша академиялық сұрақтар жөніндегі проректор м.у.а. Ж.Б.Болатованың ақпараты;

ҚАУЛЫ ЕТТІ:

М.Ә.Төлегеннің «Қылмыстылықтың алдын алу» атты монографиясы баспаға ұсынылсын.

Ашық түрде дауыс берудің нәтижесі: «жақтағандар» – 39, «қарсы болғандар» – жоқ, «қалыс қалғандар» – жоқ.

«С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті» КЕ АҚ ғылыми хатшысы **А.Есқалиев**

«С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті» КЕ АҚ Басқарма төрағасы-ректор, профессор Төлеген Мұхтар Әділбекұлының «Қылмыстылықтың алдын алу» атты монографиясына

СЫН-ПІКІР

Мұхтар Әділбекұлының монографиясы қазіргі қазақстандық қоғамның басты міндеттерінің бірі – құқық бұзушылықтың алдын алуға арналуымен ерекшеленеді. Зерттеу жұмысы мазмұндық тұтастығымен, ғылыми тереңдігімен және тәжірибелік бағыттылығымен көзге түседі, сондай-ақ автордың жоғары теориялық және әдістемелік дайындығын айқын көрсетеді.

Автор құқық бұзушылықтың алдын алу – қоғамдағы тұрақтылық пен құқықтық тәртіпті қамтамасыз ететін мемлекеттік саясаттың маңызды бағыты екенін дұрыс атап көрсетеді. Зерттеуде Қазақстандағы қылмыстың түсінігі, құрылымы, динамикасы жан-жақты қарастырылып, оның детерминанттары анықталып, профилактикалық іс-шаралардың тиімділігін арттыру жолдары ұсынылған.

Монографияның құрылымы анық және екі мазмұнды бөлімнен, кірісперен, қорытындыдан және пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады. Бірінші бөлімде қылмыстың криминологиялық сипаттамасы, оның сандық және сапалық көрсеткіштері, сондай-ақ себеп-салдар кешені талданады. Екінші бөлім Қазақстан Республикасындағы құқық бұзушылық профилактикасының ұйымдық-құқықтық және институционалдық ерекшеліктеріне, сондай-ақ қылмысқа қарсы күрес саласындағы ТМД мемлекеттерінің халықаралық өзара іс-қимылы мен ынтымақтастығы мәселелеріне арналған.

Жұмыстың ғылыми жаңалығы қылмыстың алдын алу мәселесіне кешенді тұрғыдан қарауында, тұжырымдамалық аппараттың мазмұнын нақтылауында және алдын алудың қазақстандық моделінің өзіндік ерекшеліктерін айқындауында көрініс табады. Жүйелік, салыстырмалы-құқықтық және аналитикалық әдістерді қолдану авторға өз қорытындылары мен ұсыныстарын ғылыми тұрғыдан негіздеуге мүмкіндік берген.

«Монография ғылыми стильде жазылған, баяндауы қисынды және дәйекті, негізделген ғылыми тұжырымдар мен практикалық ұсыныстардан тұрады. Жұмыстың теориялық және қолданбалы мәні бар және оқу үдерісінде «Криминология», «Қылмыстық құқық», «Қылмыстың алдын алу» пәндерін оқытуда, сондай-ақ қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелері бойынша ғылыми-практикалық зерттеулерде пайдалануға болады.

Монографияда ұсынылған теориялық тұжырымдар мен практикалық ұсыныстар қазіргі Қазақстандағы қылмыстылықпен күрес және оның алдын алу жүйесін жетілдіруге нақты үлес қосады. Автор криминологиялық саясатты оңтайландыру, құқық қорғау органдары мен әлеуметтік институттардың өзара іс-қимылын күшейту бағытында ұтымды ғылыми негізделген ұсыныстар ұсына отырып, еңбектің құндылығын арттырады. Сонымен қатар, халықаралық ұйымдардың қылмыспен күресудегі мүмкіндіктерін пайдалану мәселелері сияқты заманауи аспектілерге де назар аударылғаны – зерттеудің өзектілігін дәлелдей түседі.

Мұхтар Әділбекұлының «Қылмыстылықтың алдын алу» атты монографиясы ғылыми жарияланымдарға қойылатын талаптарға сай келеді. Өзектілігімен, жаңалығымен және практикалық маңыздылығымен ерекшеленеді және Қазақстан Республикасының жоғары оқу орындарының оқу және ғылыми-зерттеу қызметінде пайдалануға ұсынылады.

Рецензент:

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ,
азаматтық құқық және азаматтық
іс жүргізу, еңбек құқығы кафедрасының
профессоры, заң ғылымдарының докторы **Тыныбеков С.**

«С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті» КЕ АҚ Басқарма төрағасы-ректор, профессор Төлеген Мұхтар Әділбекұлының «Қылмыстылықтың алдын алу» атты монографиясына

СЫН-ПІКІР

Мұхтар Әділбекұлының «Қылмыстылықтың алдын алу» тақырыбындағы монографиялық еңбегі қазіргі қылмыстылықтың әлеуметтік-құқықтық табиғатын, оның себептік – комплекстік негіздерін және алдын алу тетіктерін ғылыми тұрғыдан жан-жақты талдауға арналған. Автор қылмыстылықтың детерминациялық факторларын жүйелі түрде зерделей отырып, оны болдырмауға бағытталған теориялық және практикалық шаралар кешенін ұсынады.

Монографияның құрылымы мазмұндық жағынан қисынды және ғылыми тұрғыдан дәйекті. Әрбір бөлімде қылмыстылықтың алдын алу мәселелері қоғамның әлеуметтік-экономикалық, мәдени және құқықтық даму контексінде қарастырылған. Еңбекте отандық және шетелдік криминологиялық мектептердің тұжырымдамалары салыстырмалы талдау арқылы беріліп, қазіргі кезеңдегі қазақстандық қоғам жағдайына бейімделген ғылыми қорытындылар жасалған.

Автор құқық қорғау органдарының қызметіндегі профилактикалық бағыттың маңыздылығын айқындай отырып, қылмыстылықтың алдын алу жүйесінде жеке, топтық және жалпы әлеуметтік деңгейлерді тиімді үйлестірудің ғылыми негіздерін ұсынады. Әсіресе, кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алу, отбасы мен мектептің тәрбиелік әлеуетін арттыру, қоғамда құқықтық мәдениетті нығайту мәселелеріне назар аударған.

Монографияның ғылыми жаңалығы қылмыстылықтың алдын алу процесін көпдеңгейлі әлеуметтік-құқықтық құбылыс ретінде қарастыруында. Автор қылмыстық мінез-құлықтың пайда болуына әсер ететін әлеуметтік-психологиялық факторларды нақты мысалдармен дәлелдеп, криминологиялық талдауды тәжірибелік ұсыныстармен ұштастырады.

Жалпы алғанда, Мұхтар Әділбекұлының «Қылмыстылықтың алдын алу» атты еңбегінің мазмұны терең, ғылыми дәлелдері мен практикалық ұсыныстары айқын, қазіргі заманғы криминология ғылымының өзекті мәселелерін қамтитын құнды зерттеу. Бұл монография құқық саласының мамандарына, ғалымдарға, сондай-ақ қылмыстылықтың алдын алу саласында

жұмыс істейтін практиктерге арналған маңызды ғылыми-әдістемелік еңбек болып табылады.

Сондай-ақ, еңбекте еліміздегі қылмыс деңгейіне байланысты келтірілген статистикалық деректер мен нақты мысалдар зерттеудің эмпирикалық базасын айқындайды. Бұл деректер қылмыстылық деңгейіне әсер ететін факторларды нақтылау мен бағалауға мүмкіндік беріп, ұсынылған шаралардың ғылыми негізділігін арттырады. Автордың әдістемелік тәсілдерді ұтымды қолдануы мен қылмыстық-профилактикалық жүйені кешенді қарастыруы монографияны криминология саласындағы маңызды ғылыми еңбек ретінде тануға негіз береді.

Қорыта келе, монографиялық зерттеу жоғары ғылыми деңгейде орындалған, құрылымы мен мазмұны талаптарға сай, зерттеу нысанының өзектілігі күмәнсіз. Еңбекті баспаға ұсынуға ұсынамын.

Рецензент:

Заң ғылымдарының докторы,
профессор **Чукмаитов Д.С.**

Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрлігінің
Білім және ғылым саласындағы
қадағалау және аттестаттау комитетінің
2005 жылғы 22 желтоқсандағы шешімімен (№ 7 хаттама)

Тыныбеков
Серікқалиға

заң ғылымдарының
ДОКТОРЫ
ғылыми дәрежесі берілді

Төраға *Б. Әбдірәсілов*

Ғалым хатшы *Ғ. Ділімбетова*

ФД № 0000251

Астана

Решением
Комитета по надзору и аттестации
в сфере образования и науки
Министерства образования и науки Республики Казахстан
от 22 декабря 2005 года (протокол № 7)

Тыныбекову Сериккали

присуждена ученая степень
ДОКТОРА
юридических наук

By the decision
of the Control and Validation Committee in Education and Science under
the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

DOCTOR in *Jurisprudence*

is conferred on *Serikkaly Tynybekov*

December 22, 2005

Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрлігінің
Білім және ғылым саласындағы
бақылау комитетінің

2009 жылғы 25 қыркүйектегі шешімімен (№ 6 хаттама)

Тыныбеков

Серікқалиға

құқықтану мамандығы бойынша

ПРОФЕССОР

ғылыми атағы берілді

аға *Н. Қалабаев*

ым хатшы *Ж. Ордалиева*

№ 0000262

Астана қаласы

Решением
Комитета по контролю
в сфере образования и науки
Министерства образования и науки Республики Казахстан

от 25 сентября 2009 года (протокол № 6)

Тыныбекову Сериккали

присвоено ученое звание

ПРОФЕССОРА

по специальности *правоведение*

By the decision
of the Control Committee in Education and Science under
the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan
an academic title of FULL PROFESSOR of

Jurisprudence

is conferred on *Serikkaly Tynybekov*

September 25, 2009

Министерство науки и высшего образования
Республики Казахстан
Высшая аттестационная комиссия

Решением Президиума ВАК

от *31 октября 2001* года

Чукмаитову Дулату Сламбековичу

присуждена ученая степень
ДОКТОРА

юридических наук

Republic of Kazakhstan
Ministry of sciences and higher education
By decision of the Presidium of the Supreme Attestation Commission
the academic degree of DOCTOR in

Jurisprudence

is conferred upon

Dulat S. Chukmaitov

October, 31 2001

Қазақстан Республикасының
Ғылым және жоғары білім министрлігі
Жоғары аттестациялық комиссия

ЖАК Төралқасының

2001 жылғы *31 қазандағы* шешімімен *(№8 хаттама)*

Чукмаитов
Дулат Сламбекұлына

заң ғылымдарының

ДОКТОРЫ

ғылыми дәрежесі берілді

Төраға *А. Құсайынов*

Бас ғалым хатшы *Г. Бижанова*

ҒД № 0002527

Алматы

Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрлігі
Жоғары аттестациялық комитетінің

2003 жылғы 24 сәуірдегі шешімімен (№ 4 хаттама)

Чукмаитов

Дулат Сламбекұлына

құқықтану
мамандығы бойынша

ПРОФЕССОР

ғылыми атағы берілді

Төраға *А. Күсайынов*

Бас ғалым хатшы *Г. Бижанова*

ПР № 0003166

Алматы

Решением
Высшего аттестационного комитета
Министерства образования и науки Республики Казахстан

от 24 апреля 2003 года (протокол № 4)

Чукмаитову Дулату Сламбековичу

присвоено ученое звание

ПРОФЕССОРА

по специальности *правоведение*

By the decision
of the Supreme Attestation Committee under the Republic of Kazakhstan Ministry of Education and Science

an academic title of FULL PROFESSOR of

Jurisprudence

is conferred on

Dulat S. Chukmaitov

April 24, 2003